

Jarita Hänninen

”SE NÄYTTÄÄ MUSTAA KIELTÄ”

Liminaalisuus ja subliimi kauhu Marko Hautalan romaanissa
Kuokkamummo

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Maaliskuu 2022

TIIVISTELMÄ

Jarita Hänninen: ”Se näyttää mustaa kieltä – liminaalisuus ja subliimi kauhu Marko Hautalan teoksessa *Kuokkamummo*”
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kirjallisuustiede
Toukokuu 2022

Tutkielmassani analysoin Marko Hautalan *Kuokkamummo*-teoksessa kuvattuja kauhukokemuksia subliimin ja liminaalisuuden käsitteiden avulla. Niin antropologiasta peräisin oleva liminaalisuuden käsite kuin estetiikan filosofiasta peräisin olevan subliiminkin käsite linkittyvät voimakkaasti ajatukseen olemassaolon ja kokemuksen monitasoisuudesta ja näiden tasojen välisistä jännitteistä, minkä takia niiden soveltaminen yliluonnolliseen goottilaiseen kauhufiktioon on mielekästä ja hedelmällistä. Vaikka olemassaolon ulottuvuuksien sekä kokemuksen ja ymmärryksen rajojen käsittelyä on löydetävissä runsaasti nimenomaan yliluonnollisen goottilaisen kauhun piiristä, jossa kuvaukset poikkeavista olemassaolon tasoista ovat yksi keskeinen genreä rakentava piirre, on näiden tutkiminen jäänyt kauhututkimuksessa vähäiseksi. Tutkielmani tarkoituksena onkin pyrkiä täyttämään tämä tutkimuksellinen aukko tarkastelemalla sitä, kuinka liminaalisuus ja subliimi ilmenevät kohdeteoksessa ja kuinka käsitteiden voidaan nähdä rakentavan teoksen kauhua. Kauhukokemusta tutkiessani tutkimuskohteenani ei ole teoksen lukijassa herättämät kauhukokemukset, vaan teoksessa kuvatut henkilöhahmojen kokemat kauhukokemukset.

Kuokkamummo-teos kertoo tarinan Suvikylää vartioivasta yliluonnollisesta *Kuokkamummo*sta ja hänen kanssaan kohtaamiin joutuvista kylän asukkaista. Kohdeteokseksi on valikoitunut nimenomaan Hautalan romaani siksi, että se pitää sisällään perinteisiä yliluonnollisen goottilaisen kauhun piirteitä. Samalla olen havainnut, että teos esittää rajakokemusten kuvauksissaan erityislaatuisesti niiden luonteen subliimeina ja yli-inhimillisinä kokemuksina. Täten teos havainnollistaa hyvin goottilaisen maailman monitasoisuutta sekä kauhun kohtaamisessa rakentuvaa kokemuksen monitasoisuutta.

Määrittelen tutkielmassani goottilaisen kauhukirjallisuuden ja sijoitan kohdeteokseni osaksi goottilaisen kauhufiktio genreä osoittamalla kuinka teos toisaalta ilmentää genrelle tyypillisiä trooppeja, mutta myös rikkoo niitä erityisesti *Kuokkamummo* hahmon kautta. Hyödynnän tutkielmassani liminaalisuuden käsitettä niin tarinamaailman ontologisiin tasoihin, henkilöhahmoin kuin kuvattujen kauhukokemustenkin luonteeseen. Olen tutkielmassani pyrkinyt liminaalisuuden käsitettä hyödyntämällä osoittamaan, kuinka *Kuokkamummo* -teos ei ainoastaan kuvaa goottilaisia liminaalituloja ja liminaalihahmoja, vaan myös näiden tilojen sisäisiä kokemuksellisia rajapintoja ja kauhukokemuksen liminaalisuutta. Subliimin käsitteen kautta olen pyrkinyt osoittamaan kuinka äärimmäinen subliimi on luettavissa teoksen kauhun kuvauksista ja sen tavoissa kuvata äärimmäistä kipua ja kivun rajojen ylitymisestä seuraavaa minuuden ja ympäröivän todellisuuden hajoamista. Sen lisäksi olen osoittanut, kuinka *Kuokkamummo* hahmo itsessään voidaan lukea subliimiksi ja kuinka kauhukokemusten kuvauksissa hyödynnetty abstrakti kieli peilaa subliimin kokemuksen synnyttämää representaation hajoamista. Olen tutkielmassani pyrkinyt osoittamaan *Kuokkamummo*-teoksen potentiaalin liminaalisuuden ja subliimin käsitteiden havainnollistamisessa.

Avainsanat: Kauhukirjallisuus, liminaalisuus, subliimi, goottilainen subliimi, goottilainen kauhukirjallisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Goottilainen kauhu	4
2.1 Kauhun paikantuneisuus	4
2.2 Terrorista ja inhosta	6
3 Liminaalisuus	9
3.1 Liminaaltilat ja -hahmot	10
3.2 Kauhukokemus ja liminaalisuus	12
4 Goottilainen subliimi	15
4.1 Subliimin kauhun synnystä ja irrationaalisuudesta	16
4.2 Kipu, kuolema ja äärimmäinen subliimi kauhu	19
5 Johtopäätökset	23
Lähteet	26

1 Johdanto

Kirjallisuudentutkimuksessa liminaalisuuden käsitteen on ymmärretty kuvaavan laajoja raja- ja muutoskokemuksia. Välitiloja ja rajoja on tarkasteltu yhteiskunnallisen näkökulman lisäksi sen eksistentiaalisemmasta ulottuvuudesta käsin, jossa liminaalisuudella viitataan kahden olemassaolon ulottuvuuden kynnyksellä olemiseen. Liminaalisuuteen ja sen synnyttämään kokemukseen on linkitettävissä subliimin käsite, jolla on estetiikan filosofiassa viitattu inhimillisen kokemuksen korkeimpaan tasoon. Subliimin kokemuksen on katsottu syntyvän jonkin niin mahtavan ja suuren kohtaamisessa, että ihminen ylittää oman todellisuutensa, itsensä ja käsityskykynsä rajat. Samalla myös representaatio hajoaa. Tätä yliaistillista subliimia kokemusta aion tutkia nimenomaan kauhuun ja liminaaliin kietoutuvana ja niistä nousevana kokemuksena. Kuvaukset yliluonnollisista olemisen tasoista sekä kuoleman ja elämän rajojen häilymisestä voidaan nähdä yhtenä yliluonnollisen goottilaisen kauhukirjallisuuden genreä rakentavana piirteenä. Näiden olemassaolon tasojen ja maailmojen monitasoisuuden tutkiminen on kuitenkin jäänyt kauhututkimuksessa toisarvoiseksi.

Tarkoitukseni onkin tutkia liminaalisuutta ja sen eri muotoja sekä subliimin kauhun kokemuksia valitsemassani kauhuromaanissa. Kohdeteokseni toimii Marko Hautalan yliluonnollinen kauhuromaanin *Kuokkamummo* (2014), koska teos pitää sisällään perinteisen yliluonnollisen kauhun piirteitä, mutta myös esittää rajakokemusten kuvauksissaan erityislaatusesti niiden subliimin luonteen. Liminaalisuutta teoksesta on löydettävissä laajasti, mikä mahdollistaa liminaalisuuden monitasoisen tutkimisen osana tarinamaailman ja kauhun rakentumista. Subliimit kokemukset linkittyvät teoksessa selkeästi kauhun kohtaamisiin, jolloin subliimin käsitteen tutkiminen nimenomaan osana kuvattuja kauhukokemuksia mahdollistuu selkeästi. Subliimia käsitellessäni aion keskittyä nimenomaan goottilaiseen subliimiin, eli pelon ja kauhun kokemuksiin perustuvaan yliaistilliseen tunteeseen. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on siis: millä perusteilla teos voidaan lukea goottilaiseksi kauhuksi? Seuraavaksi pyrin vastaamaan kysymykseen: kuinka liminaalisuus ja subliimi ilmenevät kohdeteoksessa?

Teosta on aiemmin tutkinut esimerkiksi Nina Moisia pro gradu -tutkielmassaan *Kauhun keinot ja immersio Mia Vänskän Saattajassa ja Marko Hautalan Kuokkamummossa* (2017) ja Mika Mäkinen kandidaatintutkielmassaan *Äärettömyys runositaattien takana – Marko Hautalan romaanin Kuokkamummo intertekstuaaliset yhteydet Eeva-Liisa Mannerin runoihin ”Assimilaatio” ja ”Teen elämästäni runon”* (2020). Oma tutkimukseni poikkeaa edellä mainituista sikäli, että Moision tutkielmasta poiketen aion keskittyä kauhun kokemuksiin

teoksen henkilöhahmojen kokemina; tarkasteluni kohteena ei ole siis esimerkiksi lukijan kokemat kauhukokemukset tai niiden affektiivisuus, vaan nimenomaan teoksen kuvaamat kauhun – tarkemmin subliimin kauhun – kokemukset. Myöskään Mäkisen kandidaatintutkielmassa tutkittu intertekstuaalisuus ei nouse tämän tutkielman kiinnostuksen kohteeksi.

Tärkeimpinä teoreettisina lähteinäni toimivat useat liminaalisuutta ja subliimia käsittelevät tutkielmat ja artikkelikokoelmat, sekä goottilaista kauhufiktiota käsittelevät tutkielmat. Liminaalisuutta käsiteltäessä merkittävimpanä teorialähteenäni toimii Sandor Klapcsikin *Liminality in fantastic fiction* (2012), joka tarjoaa ontologisen ja epistemologisen pohjan liminaalisuuden käsitteen ymmärtämiseen ja sen käyttötarkoitusten analysoimiseen. Subliimia määritellessäni nojaan pääasiallisesti filosofi Edmund Burken esittämiin ajatuksiin teoksessa *A Philosophical Enquiry Into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful* (1757), josta käytän James T. Boultonin vuonna 2017 toimittamaa painosta. Käsitettä sovellettaessa puolestaan pääasiallisena teorialähteenäni toimii Viljay Mishran *The Gothic Sublime* –teos (1994).

Aloitin tutkielmani kauhufiktion – erityisesti goottilaisen kauhufiktion – pääpiirteiden määrittelyllä. Goottilaisen kauhufiktion yhteydessä käsitellen erityisesti skandinaavista goottilaista kauhufiktiota sekä sen erityispiirteitä rajatakseni selkeästi alueen, jolla aion muita tutkimuskäsitteitä soveltaa. Määrittelyosuuden jälkeen pyrin kohdeteokseen viittaamalla osoittamaan, kuinka teos voidaan lukea osaksi nimenomaan goottilaista kauhufiktiota ja kuinka erityisesti Kuokkamummon hahmo osaltaan rikkoo goottilaisen kauhukirjallisuuden hirviökäsitystä. Jatkan tutkielmassani liminaalin käsitteen määrittelyllä, sekä sen kirjallisuustieteellisten sovellusten havainnollistamisella, tarjotakseni kattavan kuvan käsitteen moninaisuudesta ja tutkimuksellisesta potentiaalista. Määrittelyn jälkeen pyrin kohdeteokseen viittaamalla osoittamaan kuinka teoksesta on löydettävissä liminaalisuutta niin liminaalitulojen, liminaalihahmojen kuin liminaalisten pelkokokemustenkin kuvausten myötä. Liminaalisuuden käsittelystä siirryn määrittelyllä subliimin käsitteen, minkä jälkeen pyrin osoittamaan kuinka kohdeteoksessa kuvatut kauhun kohtaamiset voidaan tulkita subliimin kokemuksen kuvauksiksi niin temaattisella kuin kielelliselläkin tasolla. Pyrin tutkielmassani korostamaan subliimin käsitteen merkitystä nimenomaan kauhututkimuksen näkökulmasta osoittamalla kuinka kauhukirjallisuudessa esitetyt pelon kokemukset havainnollistavat subliimin kokemusta.

Analyysin syventyessä pyrin tutkielmassani osoittamaan, kuinka goottilaisen ylluonnollisen kauhukirjallisuuden piirteitä hyödyntämällä *Kuokkamummo*-teos onnistuu

havainnollistamaan niin liminaalisuuden kuin subliiminkin käsitteitä. Analyysilukujen jälkeen kokoan keskeisimmät havaintoni ja tutkimustulokseni yhteen, sekä pohdin olemassaolon ja kokemuksellisuuden rajojen rikkoutumista käsittelevän (kauhu)kirjallisuudentutkimuksen mahdollista tulevaisuutta.

2 Goottilainen kauhu

Goottilaisen kauhufiktion voidaan katsoa pohjautuvan renessanssitragedioihin, keskiaikaisiin romansseihin, satuihin, mysteereihin ja taikauskoihin. (Rata 2014, 107). Andrew Smithin teos *Gothic literature* (2013) esittää goottilaisen fiktion tyylin kulminoituvan 1700-luvun jälkipuoliskolle, jolloin Romantiikan kannattajat ryhtyivät vastustamaan rationaalisuutta korostavaa valistusajattelua. ”For them the inner worlds of the emotions and the imagination far outweighed the claims of, for example, natural philosophy.” (Mt., 2.) Smithin mukaan kirjailijat ja runoilijat hyödynsivät gotiikkaa tutkiessaan irrationaalisuutta kokemuksellisuuden rakentumisessa, ja tätä näkemystä nousivat kannattamaan myös filosofit, kuten Edmund Burke, joka hyödynsi ajattelun ja tunteiden rajoja käsittelevässä filosofisessa tutkimuksessaan Romantiikasta peräisin olevaa subliimin käsitettä (mt., 2). Näitä Edmund Burken subliimiin liittyviä ajatuksia tulen käsittelemään myöhemmin tutkielmassani tarkemmin.

Goottilainen fiktio pyrkii herättämään lukijassa liioiteltuja pelon, terrorin ja kauhun tunteita yliluonnolliseen, selittämättömään ja tuntemattomaan liittyen sekä kuvaamaan niin ulkoista kuin ihmissielun sisäistäkin pimeyttä (Rata 2014, 108.) Clive Bloomin (2010) mukaan goottilaisen kauhun voidaan nähdä erottuvan muista kauhukirjallisuuden suuntauksista erityisesti sen goottilaisen sensibileetin myötä. Gotiikka on ensisijaisesti tunne, jonka ilmaisemiseen käytettävät rakenteet ovat kehittyneet aina 1700-luvulla julkaistusta Horace Walpolen romaanista *Castle of Otranto* lähtien. Tämä tunne, johon gootiikka kiteytyy, viittaa goottilaiseen sensibileettiin: ”The gothic sensibility takes pleasure in the bizarre and the wild, the magical and arabesque” (mt., 3). Goottilaisen sensibileetin voidaan katsoa viittaavan tiettyyn tunnelmaan, joka gotiikan erityispiirteiden kautta rakentuu. Tällaisia goottilaista sensibileettiä rakentavia gotiikan erityispiirteitä ovat kirjallisuudessa olleet yliluonnollisten tapahtumien ja olentojen kuvaukset, sekä erityislaatuisten hirviöiden kuten noitien, kummitusten ja elävienkuolleiden kohtaamiset, eristyneisyyden kuvaukset sekä synkät metsät ja jylhät linnat. (ks. esim. Bloom 2010, 3, Andrews 2013, 4). Goottilaisessa fiktiossa kummitusten ja yliluonnollisten olemassaolon tasojen kohtaamiseen liittyy keskeisesti elämän ja kuoleman motiivi; goottilaisessa fiktiossa elämän ja kuoleman sekä elävien ja kuolleiden väliset rajat ylittyvät (Rata 2014, 111).

2.1 Kauhun paikantuneisuus

Yhtenä gotiikan genreä rakentavana piirteenä voidaan pitää myös teoksissa kuvatun kauhun paikantuneisuutta; usein goottilaisissa teoksissa kauhu sijoittuu tiettyyn paikkaan, kuten

metsään, linnatorniin tai pimeään kellariin. *Kuokkamummo*-teoksessa kauhua paikannetaan erityisesti Bondorffin kartanon kellariin sekä Suvikylää ympäröivään villiin luontoon. Klassisen goottilaisen kauhufiktioin tavoin kauhun keskeisenä paikkana toimii kartanon kellari, jonne kuokkamummon kanssa kohtaamisiin joutuneet nuoret teljetään, toimii perinteisiä goottilaisen kauhufiktioin trooppeja kunnioittaen keskeisenä kauhun sijaintina. Kellari kuvataan teoksessa löyhkääväksi, pilkkopimeäksi paikaksi, joka tuntuu jatkuvan syvälle maan alle ja sieltä kartanoa ympäröivään vesistöön. Niin kuokkamummo kuin Bondorffin kartanokin linkittyvät teoksen maailmassa muinaisiin myytteihin ja uskomuksiin Bondorffin kartanon vesistöissä elävästä merihirviöstä, joka on teoksessa esitetty ainoastaan kansantarun omaisena legendana. Merihirviöön kuitenkin vihjataan teoksessa erityisesti kellariin paikantuvissa kohtauksissa, jolloin kellari toimii ikään kuin alttarina, jonne astuessaan niin kellariin teljetyt nuoret kuin lukijakin joutuvat kohtaamaan merihirviön muunakin kuin urbaanilegendana.

Siitä syntyi ajatus: miten syvälle kellari oikein johti? Lattia hänen lenkkareidensa alla ei ollut mikään tavallinen lattia. Ei mummon omakotitalon kellari viettänyt alaspäin. Ei sen lattia ollut epätasainen, täynnä teräviä kiviä.

[--]

Voisiko se kaikki olla totta?

Haistoiko hän jonkin riutuvan olennon, joka havahtui horroksestaan ja liikkui raajojaan vain tajutakseen, että oli yhä edelleen jossain oudossa kolossa?

(K, 72%)

Kartanon lisäksi kauhua paikannetaan teoksessa laajemmin Suvikylää ympäröivään villiin luontoon. Yvonne Leffler (2013) on esittänyt skandinaavista gotiikkaa tutkiessaan, että nykyaikaisissa skandinaavisissa kauhuteksteissä goottilaista kauhua paikannetaan usein henkilöahmoja ympäröivään villiin luontoon. Skandinaavisessa gotiikassa ympäröivä pohjoismainen luonto toimii alamaailman tyyppisenä paikkana, jossa henkilöahmot läpikäyvät muutoksia tai kärsimyksiä, jotka ajavat hahmon yhteyteen pohjoismaisen pakanallisen menneisyyden kanssa. Villin luonnon kohtaaminen toimii paluuna barbaariseen ja myyttiseen tilaan, sen aktivoimassa miellelyhtymiä skandinaavisissa kansansaduissa esiintyviin ajatuksiin villistä luonnosta pahojen voimien maallisena alttarina. (Mt., 144.) Näin skandinaavisessa goottilaisessa kauhussa kauhu paikantuu ympäröivään villiin luontoon ja muinaisuskosten sille langettamaan ontologiseen ja epistemologiseen ambivalenssiin. Myös *Kuokkamummo*-teoksessa kauhua paikannetaan Suvikylää ympäröivään villiin luontoon ja siihen kytkeytyvään myyttiseen menneisyyteen ja jopa pakanalliseen kaikuun. Näin siis voidaan katsoa, että *Kuokkamummo*-teos hyödyntää tarinamaailman rakentumisessa niin klassisen goottilaisen kauhukirjallisuuden kuin skandinaavisen gotiikankin piirteitä. Suvikylän

ja sitä ympäröivä luonto esitetään Kuokkamummon alueena, kun taas Suvikylän asutetut, maallistuneiksi mielletävät alueet puolestaan esitetään Kuokkamummon halveksimina alueina; ”Se oli Suvikylässä jo ennen kerrostaloja ja rivitaloja ja rikkaiden omakotitaloja Patteriniementien päässä ja se inhoaa niitä kaikkia.” (K, 2%) Kuokkamummo esitetään teoksen maailmassa kyläläisiä Suvikylään sitovana myyttisenä hahmona, joka pitää kyläläisiä otteessaan rakentamalla kyläläisten keskuuteen heitä yhdistävää pelkoa siitä, että Suvikylän sääntöjä ja normeja rikkovia rankaistaan; ”Teidän tarvitsee tietää vain, että Kuokkamummo tappaa lapsia. Mutta se ei tee sitä millään pahalla. Se tappaa vain ne, jotka tekee väärin. --- Se suojelee tätä paikkaa. Ilman sitä tämä olisi kuin mikä tahansa muu paikka.” (K, 3%). Näin Kuokkamummon hahmo kiinnittää kyläläiset osaksi Suvikylää, ylläpitämällä kylään kietoutuvaa myyttisyyttä ja sen luomaa yhteisöllisyyden ja pelon ilmapiiriä. Kuokkamummon hahmon kuvataan lyövän kuokalla uhriensa sydämet irti ja istuttavan ne perunamaahan, mikä alleviivaa teoksen tarinamaailman paikan merkitystä; Kuokkamummon sääntöjä rikkoneet pakotetaan jäämään Suvikylään kirjaimellisesti osana sen luontoa.

2.2 Terrorista ja inhosta

Gotiikan tutkimuksessa teoksien kuvaama ja synnyttämä kauhu on perinteisesti jaoteltu kauhuun (horror) ja terroriin (terror). (esim. Bloom 2010). Kauhun ja terrorin keskeistä eroa voidaan kuvata näyttämisen ja vihjaamisen käsitteillä; terrori pyrkii herättämään pelon kokemuksia ja jännitystä kauheuksilla vihjailemalla, kun kauhussa taas pelon kokemuksia nostatetaan näyttämällä kauheudet selkeästi. Terrori raottaa verhoa mahdollisen kauhistuttavan tuntemattoman edessä, kun kauhu taas pakottaa lukijan kulkemaan suoraan kauhun näyttämön lävitse. (Bloom 2010, 3). *Kuokkamummo*-teoksen voidaan katsoa kantavan niin terrorin kuin kauhunkin ominaisuuksia. Bloomin terrorikäsitteiden valossa voidaan katsoa, että erityisesti ambivalenssin ja tuntemattomuuden värittämät yliluonnollisuudet, joita goottilaisessa kauhufiktiossa usein esiintyy, voitaisiin lukea terroriksi. Myös *Kuokkamummo*-teoksen kellari ja siellä koetut kauhun kokemukset voidaan tulkita enemmän terroriksi, niiden kammottavuuden rakentuessa erityisesti eristyneisyydelle ja pimeydessä vaanivalle tuntemattomalle. Merihirviö, jonka oletetaan vaanivan syvällä kellarin vesistöissä, on todellisuudessa kellarissa ainoastaan spekulatiivista tasolla, eikä sitä todellisuudessa kohdata kertaakaan. Näin merihirviön pelko kellarissa rakentuu yksinomaan kammottavuuden mahdollisuudelle, ei niinkään suoranaiseksi kauhun kohtaamiselle.

Kuokkamummon hahmo esitetään teoksessa varsinkin aluksi enemmän terroriin kuin puhtaaseen kauhuun kytkeytyvänä, koska Kuokkamummon hahmon esitetään herättävän

teoksen henkilöhahmoissa kauhun sijasta inhon ja jopa huumorin värittämiä tunteita. Koska Kuokkamummon todellinen luonto ei ole vielä paljastunut niin henkilöhahmoille kuin lukijallekaan, siihen linkittyvä orastava pelko rakentuu enemmän inhon ja epätietoisuuden kokemuksista kuin lamaanuttavasta kauhusta. Noel Carroll on esittänyt teoksessaan *The Philosophy of Horror, or Paradoxes of the Heart* (1990), että kauhufiktiossa hirviöiden henkilöhahmoissa herättämät tunteet eivät rajaudu ainoastaan pelon ja kauhun tunteisiin, vaan ne koostuvat myös vastenmielisyyden, kuvotuksen ja inhon tunteista. Carroll katsoo, että näin ollen tyypillisesti kauhukirjallisuudessa hirviöt on assosioitu esimerkiksi saastaan, mädäntymiseen ja limaan. ”Characters regard them not only with fear, but with loathing, with a combination of terror and disgust.” (Mt., 23.) Yhtenä keskeisenä kauhufiktio kuvaamana tunteena voidaan pelon ja kauhun tuntemusten lisäksi Carrollin mukaan pitää näitä hirviöiden herättämiä inhon tunteita, hirviöiden ollessa keskeinen osa goottilaisen kauhufiktio tarinamaailmoja. Kuokkamummon hahmon herättämät tunteet esitetään teoksessa nimenomaan tällaisina terrorin ja inhon yhdistelminä.

Nainen kaivoi jotain taskustaan. Se näytti takertuvan hänen takkinsa kankaaseen ennen kuin irtosi. Nainen laittoi esineen suuhunsa ennen kuin Samuel kerkesi nähdä, mikä se oli. Leuat alkoivat jauhaa.

[--]

Nainen avasi suunsa.

Se oli täynnä verta.

Samuel katsoi pois päin.

[--]

”Sulla on uistin suussa”, Samuel sanoi. Täysin rauhallisesti. Hän jopa joi kahvia perään. (K, 21-22%)

Samuelin kohdatessa Kuokkamummon ei ensisijainen tunne ole lamaanuttava kauhu, vaan ihmetys ja inho. Kuokkamummo ei näyttäydy Samuelille ylikuonnollisena metsän hirviönä, vaan kuppilassa istuvana kylähulluna joka syö uistimia. Teoksessa esitetyt terrorin ja inhon sekaiset kokemukset kulmineituvat kuitenkin teoksen loppua kohden puhtaaksi lamaanuttavaksi kauhuksi, jota käsittelemme liminaalisuuden yhteydessä tarkemmin. Samuelin reaktio Kuokkamummon hahmoon myös osoittaa sen kuinka teos monista goottilaiselle kauhukirjallisuudelle tyypillisistä piirteistään huolimatta myös osaltaan rikkoo goottilaisia käytäntöjä ja odotushorisontteja; teoksen kauhua tuottavana hahmona ei toimi eläväkuollut, kummitus tai muu selkeästi goottilaisessa kauhukirjallisuudessa esiintyvä hirviö, vaan näennäisesti harmiton vanha nainen. Väitänkin, että Kuokkamummon hahmon kammottavuus rakentuu nimenomaan tälle kontrastille hahmon näennäisen vaarattomuuden ja tämän väkivaltaisen pahantahtoisuuden välillä. Kirjoitan lisää Kuokkamummon hahmoa rakentavista kontrasteista ja jännitteistä subliimin käsitteen yhteydessä.

3 Liminaalisuus

Antropologiasta lähtöisin olevaa liminaalisuuden käsitettä on kirjallisuuden tutkimuksessa lähestytty erityisesti postkoloniaalisessa kirjallisuudentutkimuksessa, jossa liminaalisuutta ja liminaalituloja on tarkasteltu kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Victor Turner kuvaa liminaalisuuden käsitteellä ambivalenssin hämärtämää rajatilaa siirtymäriitin aikana. Siirtymäriiteiksi Turner esittää esimerkiksi kohdussa tapahtuvan kehityksen, kuoleman ja murrosiän, jolloin yksilö ei sijoitu kummallekaan rajan puolelle. Liminaalisuus linkittyy myös pimeyteen, erämaahan ja auringon tai kuun pimennyksiin. (Turner 1977, 94-95). Alun perin liminaalisuudella on antropologiassa viitattu yksilön läpikäymään siirtymäriittiin ja sen aikana koettuun rajalla olemisen kokemukseen; liikkeessaan paikasta A paikkaan B, yksilö ylittää näitä paikkoja erottavan rajan, jonka kohtaamisessa liminaalisuuden kokemus muodostuu. Liminaalisuudella on täten siis viitattu antropologiassa sosiaaliseen siirtymään. Sandor Klapcsik kirjoittaa *Liminality in Fantastic Fiction: A poststructuralistic approach* (2012) teoksessaan liminaalisuuden muotoutuvan metaforanomaiseksi kattokäsitteeksi, joka viittaa niin tilallisiin, ajallisiin, havainnollisiin, narratologisiin kuin sosiaalisiinkin rajajelmiöihin.

Yksinomaan rajan ylityksen sijaan Klapcsik (2012, 2-3) korostaa liminaalisuutta jatkuvana rajalla tapahtuvana edestakaisena liikkeenä ja loputtomana prosessina. Klapcsik (mt., 4) korostaa teoksessaan fantastisten genrejen, kuten tieteisfiktion, kauhun ja fantasian roolia postmodernin ihmiselämän teemojen tarkastelussa kirjoittaessaan kuinka etnisyyttä, kulttuuria ja sukupuolta käsittelevää hybridisyyttä on kirjallisuudessa symboloitu hirviöin ja kyborgein, kun taas esimerkiksi ontologista heterogeenisyyttä taas on symboloitu vaihtoehtoisten todellisuuksien ja maapallon ulkopuolisen elämän kautta. Näin ollen fantastiset genret ovat erityisen hedelmällinen aineisto liminaalisuuden ja hybridisyyden tapaisten ilmiöiden ja sekoitusten tarkastelulle, niiden onnistuessa fantastisine elementteineen symboloimaan postmoderneja kulttuurisia ja sosiaalisia ilmiöitä. Teoksessaan Klapcsik jaottelee liminaalisuuden neljään eri kategoriaan; kulttuuriseen tai institutionaaliseen liminaalisuuteen, genreliminaalisuuteen (generic liminality), narratiiviseen liminaalisuuteen ja temaattiseen liminaalisuuteen (mt., 20-21). Omassa tutkielmassani hyödynnän erityisesti kahta viimeistä kategoriaa, eli narratiivista ja temaattista liminaalisuutta. Liminaalisuuden kategorioiden lisäksi Klapcsik erottelee erinäisiin poststrukturalistisiin teorioihin nojaten kolme liminaalisuutta rakentavaa piirrettä: jatkuvan värähtelyn tai liikkeen kulttuuristen ja sosiaalisten asemien välillä, pysyvän narratiivisen siirron tilan, joka muodostaa loputtoman prosessin, sekä

katoavien ja epämääräisten rajojen läpi kulkemisen (mt., 14). Liminaalisuutta voidaan siis kuvata jatkuvana liikkeenä monitasoisten rajojen välillä.

3.1 Liminaalitulat ja -hahmot

Manuel Aquirre (2008-11) on todennut goottilaisen tilan jakautuvan kahteen alueeseen: inhimillisen rationaalisuuden alueeseen, joka kattaa sisäänsä ihmismielelle käsitettävät tapahtumat, sekä mystiseen, kammottavaan alueeseen, joka ylittää järjen ja inhimillisen ymmärryskyvyn. Näitä alueita erottaa toisistaan kynnyks tai raja, jonka ylittämisessä tapahtuva edestakainen liike on keskeinen osa tarinamaailman juonta. (Mt., 2-3.) Goottilaisessa fiktiossa esiintyvien liminaalitulojen kauhu kiteytyy Aquirren mukaan niiden tapaan rikkoa asioiden odotuksenmukaista järjestystä, tehdä toiminta turhaksi ja pakeneminen mahdottomaksi (mt., 10). Aquirre katsoo, että goottilaisia tiloja erottavan raja ja inhimillisen rationaalisuuden alueen vastakkainen mystinen ja kammottava alue voidaan nähdä toisiinsa kietoutuneina. Raja itsessään lukeutuu osaksi tätä toiseuden aluetta. ”-[T]he result is a threshold which is at the same time alien territory.” (Mt., 5.) Näin todellinen kauhun alueelle astuminen ei alakaan rajan ylityksestä, vaan jo rajan kohtaamisesta; jo raja itsessään toimii kauhukokemusten herättäjänä.

Kuokkamummo-teoksessa selkeimpänä liminaalitulana voidaan pitää niemenkärkeä, joka erottaa tarinamaailmassa toisistaan Suvikylän arkisen, inhimillisen todellisuuden ja Bondorffin kartanon ympärille rakentuvan kauhun alueen. Bondorffin kartano on selkeä yliluonnollisuuden ja kauhun keskus, jonne päästäkseen henkilöhahmojen on ylitettävä niemenkärjestä alkava matala vesistö. Niemenkärkeen liittyvät kauhukokemukset ilmenevät teoksessa ensisijaisesti niemenkärjen mystisyyden kuvauksissa.

Pasi oli pitkään hiljaa. ”Siinä puhuttiin jotain jostakin uhrilahjajutusta. Niemenkärjestä.”

”Joo”

”Mikä se paikka on?”

”Se on raja.”

”Raja?”

”Niin. Patteriniementie on sosiaalisesti erikoinen alue. Toinen puolisko on kaupungin vuokrataloja ja toinen ökytaloja. Siinä välissä rivitaloja. Pohjoismaista tasa-arvoajattelua, jossa eri sosiaaliluokat sijoitetaan samalle alueelle. Toki niiden väliin muodostuu näkymättömiä raja-aitoja, mutta tärkein ja ehdottomin raja oli rannassa.-”

(K, 18-19%)

Niemenkärki, joka *Kuokkamummo*-teoksessa esitetään selkeänä rajana ja jonka voidaan tulkita edustavan rajaa inhimillisen ja mystisen välillä, lukeutuu näin Aquirren teorian valossa itsessään osaksi mystistä aluetta. Vaikka niemenkärki edustaa selkeästi rajaa mystisen kartanon

ja arkisen, luonnollisen Suvikylän välillä, näyttäytyy myös niemenkärki itsessään teoksessa kauhuun kytkeytyvänä mystisenä paikkana. Niemenkärkeä kuvataan teoksessa toistuvasti rajaksi, jota ei tule ylittää.

Liminaalisuuden yhteydessä on puhuttu myös liminaalihahmoista, joita Turner (1977, 95) kuvaa termillä *threshold people*. Liminaalihahmot eivät sijoitu rajan kummallekaan puolelle, vaan vaeltavat rajan molemmin puolin; tästä johtuen hahmot kantavat liminaalisuuden ambivalenssia itsessään. *Kuokkamummo*-teoksessa kuokkamummon hahmo edustaa juurikin tällaista liminaalihahmoa, joka ei tarkalleen sijoitu rajan kummallekaan puolelle, vaan pystyy vaeltamaan niin inhimillisen rationaalisuuden alueella kuin kauhun alueellakin. *Kuokkamummo* on teoksessa se, jonka myötä Bondorffin kartanon alueelle sijoittuvat kauhut löytävät tiensä myös Suvikylän arkiseen todellisuuteen. Ilman *Kuokkamummoa*, Bondorffin kartanon kauhut rajoittuisivat niemenkärjen toiselle puolelle, jättäen Suvikylän kauhuvapaaksi alueeksi. Näin kuokkamummon hahmo kantaa liminaalisuutta mukanaan, laajentaen samalla tarinamaailman kauhun ilmenemisen myös luonnollisen inhimillisyyden alueille. *Kuokkamummo* pitää huolen siitä, etteivät kyläläiset menetä yhteyttään myyttisen kauhun alueeseen.

Sen lisäksi että *Kuokkamummon* hahmo on selkeästi ylikuonnollinen ja myyttinen, se esitetään teoksessa myös inhottavana, rivona hirviönä, jolla ”-on alapäässä kuin suu, joka mumisten imee ja maiskuttaa” (Km, 2-3%) ja joka ”-ilmestyy rannassa kalastajalle ja sanoo lapsellisella äänellä, että nyt olisi pillua tarjolla eikä kenenkään tarvi kuulla” (Km, 2%). Artikkelissa *Sublime and grotesque: exploring the liminal positioning of clowns between oppositional aesthetic categories* (2020) Susanna C. Ylönen ja Marianna Keisalo kirjoittavat pellejen liminaalisesta asemasta vastakkaisten esteettisten kategorioiden välillä. Kauhupellestä (horror clown) kirjoittaessaan Ylönen ja Keisalo korostavat pelottavuuden ja inhottavuuden suhdetta vastakkaisina esteettisinä kategorioina. Stephen Kingin Pennywise-pelleä esimerkkinään käyttäen Keskitalo ja Ylönen osoittavat, kuinka Pennywisen hahmo rakentuu niin inholle kuin kauhun herättämisellekin. Kohtaukset, joissa Pennywise esiintyy, ovat niin pahaenteisiä ja kammottavia, kuin groteskeja ja inhottaviakin. (Mt., 20.) Ylönen ja Keisalo myös katsovat Pennywisen hahmon mukanaan kantamien pellevarusteiden havainnollistavan pellen hahmon liminaalia asemaa vastakohtaparien välissä. ”The supernatural evilness of the monster is thus grotesquely contrasted by his appearance, which often includes orange pom-poms or buttons and other clown paraphernalia, that might seem like a ridiculous detail, were it not such a stark contrast to his murderous presence” (mt., 21). Samoin kuin Pennywisen hahmon pellevarusteiden ja niiden mukanaan tuoman lastenjuhla-assosiaation voidaan nähdä

rakentavan groteskia kontrastia hahmon ulkoisen olemuksen ja yliluonnollisen pahuuden välille, voidaan *Kuokkamummo*-teoksessa Kuokkamummon lapsellisten ja leikittelevien maneereiden nähdä rakentavan samaa kontrastia Kuokkamummon inhottavan ja groteskin olemuksen ja myyttisen, yliluonnollisen murhanhimon välille. Kuokkamummon hahmo voidaan täten nähdä mystisen, ylevän kauhun ja rivon, alhaiseksi mielletävän kauhun rajoja rikkovana hybridinä, joka kiteyttää itseensä niin lamaannuttavan kauhun kuin inhon ja hämmennyksen sekaisen terrorinkin.

3.2 Kauhukokemus ja liminaalisuus

Liminaalisuuden tutkiminen on erityisen hedelmällistä goottilaisessa kauhufiktiossa sikäli, että yhtenä goottilaisuuden kantavana ominaispiirteenä toimii juurikin rajoilla leikittely; yliluonnollisuus, joka on selkeä goottilaisen kirjallisuuden ominaispiirre, käsittelee nimenomaan rajaa luonnottoman ja luonnollisen välillä. Van Elferenin mukaan goottilainen fiktio on aikojen saatossa korostanut minuuden ja todellisuuden hajonneisuutta ja moniulotteisuutta, sekä alleviivannut outoja (uncanny) rajamaita olemassa olevien kategorioiden ja vastakohtaparien välillä. ”The inner core of the Gothic is characterised by the uncanny stillness of liminal space”. (Van Elferen 2009, 100). Van Elferenin mukaan goottilaisessa fiktiossa liminaalituloja on symboloitu hylätyin rakennuksin ja tiloin, sekä esimerkiksi labyrintein, jotka kummittelevat poikkeuksesta, niiden hautoessa sisällään tukahdutettuja ja tabuuntuneita haluja ja ahdistuksia (mt., 101). Goottilainen fiktio sijoittuu täten ikuiseen välitilaan binäärioppositioiden ja tiukkojen kategorioiden välillä, eli liminaalituloon. Tämä liminaalitulo merkityksellistyy goottilaisissa kauhufiktiivisissä teoksissa sen synnyttämien pelko- ja kauhukokemusten myötä.

Kuokkamummo-teoksessa liminaalisuutta ei ole havaittavissa ainoastaan tarinamaailman tiloissa ja hahmoissa, vaan liminaalisuutta on luettavissa myös teoksen kuvaamista kauhukokemuksista itsestään. Useaan otteeseen teoksen kuvaamat kauhukokemukset näyttäytyvät staattisen luonnollisuuden ja kaoottisen kauhun välitiloina, joissa henkilöhahmojen kokema kauhu ei rakennu ainoastaan luonnottoman kauhun kohtaamisesta, vaan luonnottoman ja luonnollisen riitaisasta yhteentörmäyksestä. Teoksen kuvaamissa kauhun kohtaamisissa henkilöhahmojen, eli kauhun kokijoiden, huomio suuntautuu hirvittävän näyn tai kokemuksen edessä heitä ympäröiviin arkisiin, luonnollisiin yksityiskohtiin, joita vasten peilautuessa eriskummallisen kokemuksen kauhu korostuu.

”Ei hua huhaan hoi auhhaa”, nainen sanoi ja pyyhki suutaan. Veri levisi ylähuuleen ja poskelle.

Samuel ajatteli isän kättä. Kaipasi sitä. Kahvikupin sileä, lämmin pinta lipui kauas, vaikka se tuntui kämmentä vasten kuin marmoripylväs tai ovenkahva.

(K, 21%)

Uistinta syövän Kuokkamummon verisiä kasvoja katsoessaan Samuel kiinnittää huomiota kahvikupin sileään pintaan, jonka pois lipumisen voidaan nähdä kuvastavan luonnollisen ja luonnottoman välisten rajojen liikettä. Samoin kuin kahvikupin pinta lipuu kauas, myös luonnolliseksi mielletty Samuelia ympäröivä todellisuus lipuu luonnottomuuden kohtaamisen myötä jonnekin Samuelin ulottumattomiin. Huoltoasemakahvilassa Kuokkamummon kanssa istuessaan Samuel kiinnittää erityistä huomiota ympäröivän kuppilan luonnollisuuteen, jonka kautta uistinta syövän ja kieltä näyttävän Kuokkamummon hirvittävyys ja kohtauksen kammottavuus alleviivautuu. Kuppilasta poistuessaan Samuel ostaa iltapäivälehden ja laittaa sen kainaloonsa ”-kuin kuka tahansa”(K, 22%) ja katsoo kuppilan liukuovista heijastuvaa Kuokkamummoa, joka näyttää pikimustaa kieltä. Kokemuksen kauheus rakentuu nimenomaan ylivalottuneen huoltoasemakuppilan arkisen luonnollisuuden, ja pikimustaa kieltä näyttävän, uistinta syövän Kuokkamummon riitaisalle yhteentörmäykselle. Kauhun ja luonnottomuus on löytänyt tiensä luonnollisuuden ja turvallisuuden alueelle, jonka myötä nämä kaksi binäärioppositiota sekoittuvat kammottavaksi liminaalikokemukseksi, jonka myötä arkinen ei ole enää luonnollista, eikä kammottava ole enää yliluonnollista.

Tästä vastakohtien sekoittumisesta ja rajojen rikkoutumisesta seuraa kokemus, joka ei ole kauhua, eikä turvaa, mutta toisaalta yhtäaikaaisesti molempia. Tätä huoltoasemakahvilan kohtauksessa kuvattua kokemusta ei voida kuvata terrorin käsitteellä, sillä kohtauksessa ei ole mitään vihjaavaa, vaan Kuokkamummo ja hänen kammottavuutensa esitetään suoraan ja selkeästi, luonnollisuudesta ja turvallisuudesta selkeästi poikkeavana. Tilanteessa, jossa henkilöahmo kohtaa absurdia kauhua sellaisella alueella, jonne se ei selkeästi puhtaan järjen periaatteiden mukaan kuulu, ajautuu henkilöahmon mielenterveys ja luotettavuus kyseenalaistetuksi. Tällaiset hulluuden kuvaukset ovat myös yksi goottilaisen kauhufiktio keskeisistä troopeista. Huoltoasemakahvila-kohtauksessa Samuelin rationaalisuutta kuitenkin korostetaan niin, että hulluuden tai harhanäkyjen mahdollisuus näyttäytyy epätodennäköisenä: ”Samuel ajatteli sydänkohtauksen mahdollisuutta. Ei hädissään, vaan rationaalisesti. Hän oli nelikymppinen. Ei se mahdotonta olisi.” (K, 22%).

Samuelin reaktio luonnottoman Kuokkamummon kohtaamiseen ei mukaile kauhukokemuksen synnyttämää tyypillistä reaktiota, koska ympäröivä arkinen todellisuus ja rationaalinen järki ovat edelleen kaikessa luonnollisuudessaan läsnä, jolloin täysivaltainen

luonnottomuuden pelon synnyttämä kauhukokemus ei pysty muodostumaan. Toisaalta taas täysivaltainen turvallisuuden kokemus ja luonnottomuuden uhan kieltäminen ei ole mahdollista, sillä luonnoton kauhu on selkeästi läsnä; henkilöhahmon kokemus itsessään on liminaalinen, kauhun ja turvallisuuden rajakokemus, jossa tämä kokee molemmat, muttei täysin kumpaakaan. Teoksen tavasta kuvata kauhua on luettavissa tietynlainen liminaalikokemus, sillä kokemukset eivät näyttäyty puhtaina pelkokokemuksina, vaikka niihin sisältyykin pelon aspekteja. Näin teoksessa kuvatut kokemukset voidaan nähdä liminaalisina. Näiden kuvattujen kokemusten liminaali luonne on teosta tarkasteltaessa keskeinen huomio sikäli, että sen kautta henkilöhahmojen kokemusmaailman tapa peilata tarinamaailman tilallista ja ontologista goottilaista liminaalisuutta havainnollistuu selkeästi. Teos ei ainoastaan kuvaa goottilaisia liminaalituloja, vaan myös näiden tilojen sisäisiä kokemuksellisia rajapintoja ja liminaaleja pelko- ja kauhukokemuksia.

4 Goottilainen subliimi

Subliimin käsitteellä kuvataan filosofiassa inhimillisen käsityskyvyn rajoja koettelevaa ylevää tunnetilaa ja ylimaallista, yli-inhimillistä transsendenttia kokemusta. Subliimin käsite on kytkeytynyt filosofi Edmund Burken ajatuksissa voimakkaasti terrorin käsitteeseen; kaikki kipuun ja vaaraan kytkeytyvät terrorin tunteet ovat subliimin kokemuksen lähteitä. ”Indeed terror is in all cases whatsoever, either more openly or latently the ruling principle of the sublime.” (Burke 2017, 58). Burken näkemys terrorista ja kauhukokemuksista ensisijaisena subliimin synnyttäjänä tukee ajatusta subliimin käsitteen soveltumisesta kauhun tutkimiseen. Subliimin käsitettä on kuvattu goottilaisen kirjallisuudentutkimuksen piirissä kauhun tunteiden synnyttämäksi representaatiota pakenevaksi ja ihmismielen ymmärryskyvyn ulottumattomiin sijoittuvaksi kokemukseksi (Vijay 1994, 19). Terrorin subliimien vaikutusten on nähty toimivan goottilaisen kauhufiktion ja goottilaisen postmodernismin sydämenä (Beville 2009, 15).

Vijay (1994) esittää, että goottilaisen kauhun troopit, kuvaukset oudoista ja käsittämättömistä hahmoista, rikkoutuneet kerrontarakenteet ja rauhaton suhde kielen ja todellisuuden välillä toimivat tuntemattoman ja käsittämättömän subliimin kokemuksen korvikkeina. Esimerkiksi kuolemaa ruumiiden tai luurankojen muodossa ei voida lukea Vijayn mukaan allegorisesti, toisin kuin realistisissa teksteissä, vaan päinvastoin goottilaisessa kirjallisuudessa ne tukevat kuoleman ultimaattista toiseutta (otherness) ja kyvyttömyyttämme tietää tai ymmärtää sitä. (Mt., 80.) Postmodernistista gotiikkaa tutkiessaan Beville (2009) esittää terrorin kuvausten toimivan nimenomaan mahdottoman, representaatiota ja ymmärrystä pakenevan subliimin kuvaamisen välineenä: “In its own way, it alleges the possibility of an experience of the absolute” (mt., 200). Näin goottilaisten tekstien voidaan Bevillen mukaan tulkita tarjoavan uudenlaisia ymmärtämisen mahdollisuuksia ja “spirituaalisuuden tuntua”, tarkoituksenaan kyseenalaistaa ja haastaa 2000-luvun maallistunut maailma.

Subliimin kokemus ajaa mielikuvituksen uupumuksen ja kaaoksen tilaan, näin kriisiyttäen sen. Nämä äärimmäiset olosuhteet johtavat perustavanlaatuisen hämmennykseen mielihyvän ja epämiellyttävyyden kokemusten välillä. (Vijay 1994, 106.) Tämä ajatus subliimin kokemuksesta vaihteluna mieluisien ja epämieluisien tunteiden välillä korostaa subliimin kokemuksen luonnetta liikkuvana. Subliimi kokemus ei ole staattisen tai rauhallisen pohdiskelun ja sisäistämisyriityksen tulosta, vaan päinvastoin kaottisen ja kontrolloimattoman kokemuksellisen liikkeen seuraus. Mielikuvitus tavoittelee jotain, mitä on mahdotonta kuvitella ja esittää, jonka seurauksena se ajautuu äärirajoilleen. (Mt., 106.) Näin siis subliimin kokemus

rakentuu kokemuksen ambivalenssille, mielen kokiessa subliimin kokemuksen synnyttäjää kohtaan samanaikaisesti viehätystä ja inhoa sekä vetovoimaa ja tarvetta hylkiä sitä.

4.1 Subliimin kauhun synnystä ja irrationaalisuudesta

Subliimin kokemuksen lähteiksi Burke luettelee muun muassa hämmästyksen (astonishment), jossa kokemuksen synnyttäjä valtaa hämmästyneen mielen kaikelta järjeltä, epäselvyyden (obscurity), jossa kokemuksen vieraus ja mahdollisuuksien paljous synnyttävät odotuksen kauhua, puutteen (privation), jolla Burke viittaa pimeyden, hiljaisuuden ja yksinäisyyden tapaisiin kauhukokemuksia synnyttäviin puutostiloihin ja rumuuden (ugliness). Kaikki Burken luettelemat subliimin kokemuksen synnyttäjät kuitenkin herättävät subliimin kokemusta ainoastaan sikäli, kun ne onnistuvat synnyttämään terrorin kokemuksia. Esimerkiksi rumuuden kohtaaminen itsessään ei synnytä subliimia kokemusta, vaan rumuuden kautta syntyvä subliimi kokemus mahdollistuu ainoastaan silloin, kun rumuus rakentuu terroria synnyttävistä, pelottavista tai kammottavista ominaisuuksista; rumuus itsessään ei synnytä terroria, eikä täten myöskään subliimia, joten synnyttääkseen subliimia, on rumuuteen liittyttävä jokin terroria synnyttävä aspekti. (Burke 2017, 119). Subliimi kokemus täten kytkeytyy Burken ajattelussa selkeästi pelon tunteisiin. Edellä kuvatut subliimin kokemuksen lähteet tukevat ajatusta Burken subliimikäsitteiden soveltumisesta erityisesti kauhututkimukseen siksi, että kaikki edellä luetellut ovat tyypillisiä goottilaisen fiktion trooppeja; hämmästyttäviä herättävät oliot, epistemologinen ja ontologinen epäselvyys, eristäytyneisyys ja pimeys sekä kuvaukset rumista noidista ja muista hirvittävästä olioista toimivat selkeinä terrorin kokemusten synnyttäjinä perinteisessä goottilaisessa kauhufiktiossa.

Rationaalisuuden ja luonnollisuuden käsitteiden voidaan katsoa joutuvan kyseenalaistetuksi ja jopa perustavanlaatuisesti hajoavan goottilaisessa kauhukirjallisuudessa, goottilaisten tekstien käsitellessä ja kuvatessa inhimillisen ymmärryskyvyn ylittäviä järjettömiä tapahtumia, hahmoja ja maailmoja. Rationaalisen mielen pyrkiessä selittämään goottilaisen kirjallisuuden universumissa kohdattuja järjettömyyksiä ja luonnottomuuksia, luonnollisuus ja rationaalinen mieli eivät kykene niitä ymmärtämään tai selittämään, jolloin rationaalisuuden ja luonnollisuuden käsitteet itsessään hajoavat goottilaisessa ympäristössä triviaaleiksi, toimimattomiksi työkaluiksi maailman hahmottamisessa ja tapahtumien ymmärtämisessä. Täten keskeisenä goottilaisen fiktion piirteenä voidaan pitää järjettömyyttä tai *irrationaalisuutta*, joka Burken ajatuksissa toimii myös keskeisenä subliimia kuvaavana käsitteenä. Burke katsoo hämmästyksen toimivan voimakkaimpana subliimia kokemusta

synnyttävänä tunteena; hän kuvaa hämmästyksiä sielun tilaksi, jossa hämmästyksen synnyttämän kauhun seurauksena kaikki liike lamaantuu. ”In this case the mind is so entirely filled with its object, that it cannot entertain any other, nor by consequence reason on that object which employs it. Hence arises the great power of the sublime-”. (Burke 2017, 57.) Tämä hämmästyksestä syntyvä sielun tila voidaan nähdä irrationaalisuuden tilana, jossa mieli menettää kykynsä ymmärtää, reflektoida ja representoida kokemustaan, koska hämmästyksen kohde ja kauhu ovat vallannut sen kokonaan. Täten Burken subliimikäsitys ja goottilaisen kauhukirjallisuuden tapa kuvata irrationaalisuutta peilaavat toisiaan; niin goottilaisessa kauhussa kuin Burken kuvaamassa subliimin kokemuksessakin rationaalinen selitys- ja ymmärryskyky ajautuvat ahdinkoon. Burke myös esittää että pelko, joka on selkeästi keskeinen goottilaista fiktiota määrittävä piirre, synnyttää tätä irrationaalisuuden kokemusta voimakkaammin kuin mikään muu voimakas tunne. ”No passion so effectively robs the mind of all its powers of acting and reasoning as fear.” (Mt., 57.)

Myös *Kuokkamummo*-teoksessa pelko rakentuu aiemmin esittelemieni terrorin (ja täten subliimin) synnyttäjien kautta; Kuokkamummon inhottavan ulkomuodon synnyttämä pelonsekainen reaktio rumuuteen ja kellarissa koettu eristyneisyys ja esimerkiksi aistiärsykkeiden puutos rakentavat henkilöhahmojen kokemaan terroria, synnyttäen sanoinkuvaamattomia tunnetiloja. Järjettömien kauhujen kohtaamisessa niiden herättämä hämmästyksiä ja pelko kriisiyttävät representaation ja inhimillisen käsityskyvyn, synnyttäen subliimeja kokemuksia teoksen henkilöhahmoissa. *Kuokkamummo*-teoksessa Kuokkamummon todellista luontoa ei pyritä selittämään, eikä hänen olemustaan selkeästi arkijärjen vastaisena ja irrationaalisena kyseenalaisteta missään vaiheessa edes teoksen henkilöhahmojen toimesta. Kuten aiemmin tutkielmassani esitin, on Kuokkamummo teoksen maailmassa selkeästi yliluonnollinen ja myyttinen hahmo, joka kaikessa luonnottomuudessaan sijoittuu jonnekin rationaalisuuden tuolle puolelle, mutta samalla hahmo rikkoo goottilaisen kauhukirjallisuuden odotushorisonttia tehdessään näennäisesti vaarattomasta vanhasta naisesta teoksen maailman keskeisimmän vaaran ja kauhun tuottajan. Teoksessa mummo, joka ensisijaisesti assosioituu pullantuoksuun, lämpöiseen tupaan ja perheeseen, onkin kuokalla sydämet irti hakkaava, kieltä näyttävä hirviö. Voitaisiin ajatella, että osaltaan henkilöhahmojen poikkeuksellisia reaktioita selittää nimenomaan se, että hahmo ei edusta perinteistä käsitystä hirviöstä. Henkilöhahmojen esitetään tuntevan hämmästyksiä Kuokkamummon kohtaamisissa, mutta tuota hämmästyksiä tai kohdattua Kuokkamummoa ei pyritä analysoimaan sen syvemmin. Tämä Kuokkamummon hyväksyminen puhtaasti irrationaalisena kauhun tuottajana esitetään jo teoksen ensimmäisessä virkkeessä: ”Te mietitte, mitä Kuokkamummo tekee. Kuokkamummo

tappaa lapsia.” (Km, 2%). Tätä ensimmäistä virkettä seuraa yhdeksän sivun mittainen Kuokkamummon ulkomuodon ja toimintamallien kuvailu, jossa ei kuitenkaan selviä mikä Kuokkamummo todella on. Kuokkamummon kuvailemisen yhteydessä esitetään useita Kuokkamummoon liittyviä kysymyksiä, mutta jotka lopulta tyrmätään.

”Miksi se huutaa merelle?
 Miksi se laulaa merelle?
 Miksi se liikkuu ukkosella?
 Miksi se ei ole lähtenyt pois?
 Vartioiko se tosiaan jotakin?
 Onko sen sielu vankina meressä?
 Kukaan ei tiedä.
 Te ette sitä tiedä.
 Teidän tarvitsee tietää vain, että Kuokkamummo tappaa lapsia.”
 (K, 3%)

Teoksen tapa jättää Kuokkamummon hahmon alkuperä ja tarkoitukset avoimeksi voidaan nähdä goottilaista ambivalenssia ja epäselvyyttä mukailevana kauhun trooppina, mutta sen voidaan myös nähdä kuvastavan tätä samaa syvää irrationaalisuutta ja representaation pakenemista kuin subliimin kokemuksessa. Teoksen maailmassa kohdattuja arkijärjen vastaisia kauhuja ja irrationaalisia tapahtumia ja olioita ei pyritä selittämään tai järkeistämään, koska niiden järkeistäminen ei ole mahdollista. Näitä kauhuja järkeistämällä inhimillinen ymmärryskyky törmää omiin rationaalisuuden rajoihinsa, koska järkeistävä mieli ja järkeistettävät kauhut sijoittuvat ymmärryksen eri ulottuvuuksiin. Siinä missä järkeistävä mieli sijoittuu rationaalisuuden ja inhimillisyyden rajalliselle luonnollisuuden alueelle, ovat käsiteltävät kauhut korkeamman metafysisen, ontologisen ja fenomenologisen tason ilmiöitä ja täten ne synnyttävät subliimin kokemuksen yli-inhimillisyydestä, valtavuudesta ja ymmärryksen kokonaisvaltaisesta hajoamisesta. Näin voidaan ajatella, että niin teoksen tapa jättää Kuokkamummon hahmon syvin olemus kyseenalaistamatta sekä Kuokkamummon kohtaamisissa heräävä hämmästyksen sekainen kauhu molemmat peilaavat Burken näkemyksiä subliimin kokemuksen irrationaalisuudesta, jossa mieli ei kykene ymmärtämään käsittelemäänsä kauhun objektia, objektin vallatessa mielen täysivaltaisesti. Koska subliimin kauhun kohtaamisessa rationaalinen mieli on ajautunut ylitsepääsemättömään ymmärryksen kriisiin, eikä täten pysty kohtaamaansa käsittelemään, on sitä turha yrittää järkeistää – samoin kuin Kuokkamummon hahmoakin. Täten voidaan ajatella, että Kuokkamummon hahmo esitetään teoksessa subliimin hahmona, sen edustaessa jotain ihmismielelle lähtökohtaisesti käsittämätöntä.

4.2 Kipu, kuolema ja äärimmäinen subliimi kauhu

Fyysinen kipu on Burken ajattelussa keskeinen subliimin kokemuksen synnyttäjä, sillä Burken mukaan kipu saa voimansa kuoleman pelosta. Kuolema puolestaan näyttäytyy Burkelle korkeimpana terrorin ja täten subliimin kokemuksen synnyttäjänä, ja hän nimittääkin kuolemaa terrorin kuninkaaksi. ”What generally makes pain itself, if i may say so, more powerful, is, that it is considered as an emissary of this king of terror.” (Burke 2017, 39-49.) Kuoleman ollessa äärimmäisen terrorin kuningas, ja fyysisen kivun toimiessa kuoleman lähettiläänä, ei mikään muu tunne kykene tuottamaan subliimia kokemuksta samoin kuin kipu. ”Of feeling little more can be said, than that the idea of bodily pain, in all the modes and degrees of labour, pain, anguish, torment, is productive of the sublime; and nothing else in this sense can produce it” (Burke 2017, 86). Yliluonnollisen goottilaisen kauhukirjallisuuden lisäksi äärimmäisen kivun kuvauksia on löydettävissä runsaasti myös esimerkiksi ei-yliluonnollisen kauhukirjallisuuden piiristä, eikä kivun kuvauksia voida täten pitää yksinomaan yliluonnolliselle goottilaiselle kauhukirjallisuudelle ominaisena piirteenä. Äärimmäisen fyysisen kivun kuvauksia on löydettävissä laajasti myös kauhukirjallisuuden ulkopuolelta, esimerkiksi dystopia- ja traumakirjallisuuden piiristä, mikä mahdollistaa subliimin käsitteen soveltamisen ja tutkimisen myös kauhukirjallisuuden ulkopuolelle sijoittuvilla kirjallisuuden alueilla. Subliimin käsitteen tutkiminen kivun kokemusten yhteydessä ei siis rajaudu yksinomaan kauhukirjallisuuteen. Omassa tutkielmassani en kuitenkaan kiinnitä tämän syvempää huomiota kipukuvausten ilmenemiseen tai niiden subliimiin luonteeseen muilla kirjallisuuden tai kauhukirjallisuuden alueilla, vaan keskityn tutkimaan nimenomaan goottilaista subliimia.

On selvää, että niin liminaalisuuden kuin subliiminkin tutkimisessa liike ja rajat toimivat selkeinä yhdistävinä konsepteina. Siinä missä liminaalisuudella kuvataan rajalla olemista, subliimin voidaan nähdä kuvaavan rajat pirstaloivaa suuruutta ja *rajattomuutta*. Joan Wry kirjoittaa tutkielmassaan ”*The Art of the Threshold: A Poetics of Liminality in Emerson, Thoreau, And Whitman*” (2010) liminaalisuuden käsitteen linkittyvän etymologisesti subliimin käsitteeseen rajan (limen) toimiessa ikään kuin subliminaalisuuden subtekstinä tai teemana; ”[I]imen as boundary or threshold is in a sense the subtext of sublimity, the *sub limen* “lintel” or “passageway” under (or through to) the realm of things beyond ourselves.” (Mt., 11.) Subliimin viitatessa inhimillisyyden ylittymiseen ja käsityskyvyn rajojen tuolle puolelle sijoittuvaan kokemukseen, sisältyy siihen loogisesti ajatus rajoista. Subliimin käsite sisältää itseensä käsityksen rajoista, jotka subliimin myötä ylitetään.

Teoksessa *Metamorphoses of the Sublime* (2019) Kamila Vrankova esittää taiteissa omaksutun sublimaation käsitteen, jolla on Vrankovan mukaan viitattu kokemukseen, jossa kokija nousee ylevämmän tietoisuuden rajalle. Vrankova kirjoittaa James B. Twitchellin näkemyksestä, jonka mukaan subliminaalisuuden kokemus tietoisuuden tasona voidaan tulkita siirtymäriitiksi, jossa sisäisten ja ulkoisten maailmojen, fyysisen ja spirituaalisen sekä yksilön ja ympäristön välisten jännitteiden läpi kulkeva ihmismieli siirtyy uudelle tietoisuuden tasolle. (Mt., 11.) Tämä Vrankovan esittelemä käsitys vastakohtaparien välisestä jännitteestä on rinnastettavissa goottilaisen kauhukirjallisuuden luonnottomuuden ja luonnollisuuden väliseen yhteentörmäykseen. Yliluonnollisten kauhujen kohtaamisessa syntyvä luonnottomuuden ja luonnollisuuden välinen jännite muodostaa välitilan, jonka läpi kuljettuaan kokija saavuttaa subliimin kauhun kokemuksen. Vrankova kuvaa goottilaisen kauhun kuvaamaa kuolemaa absoluuttiseksi rajaksi, joka edelleen linkittää kuoleman subliimin kokemuksen keskeiseksi lähteeiksi, sekä liminaalisuuden ja rajat osaksi subliimin käsitettä. ”-[I]n Burke and the Gothic stories, the greatest terror is incited by death as the absolute limit, or, better to say, by our powerlessness and inability to represent death, which explains the connection between the motif of death and the supernatural images, in other words, the images that have no link to the truth or reality.” (Mt., 22.)

Kuokkamummo-teoksessa subliimi kokemus esitetään kaikkein selkeiten silloin, kun henkilöahmot kohtaavat fyysistä kipua, kun kuoleman uhka muodostuu todelliseksi ja kun henkilöahmot ovat ylittämässä rajaa elämän ja kuoleman välillä. Rärkein subliimin kauhun kuvaus esitetään teoksen sivuhenkilönä toimivan Pasin kautta, tämän kohdatessa Kuokkamummon ja vesistön kalastajan Bondorffin kartanolla. Kohtauksessa Pasille juotetaan eriskummallista nestettä, jonka mukana Pasin kurkkuun ujutetaan uistin, jonka ”[k]oukut painuivat syvemmälle pehmeään kudokseen.” (K, 78-79%). Uistimeen kiinnitetyn siiman toisessa päässä kalastaja vetää saaliinsa kohti vesistöä.

Kipu ylitti jonkin rajan.

Se muuttui ensin sähköksi, sitten sumuksi.

[-]

Sitten hänen tajuntansa räjähti.

Mitä värejä.

Mitä muotoja.

Mitä kaikkea aaltojen vaahdossa saattoikaan nähdä. Kokonaisia maailmoita kuplien syntymässä ja puhkeamisessa ja siinä välillä.

[-]

Pasi nosti katseensa kuuhan ja alkoi huutaa. Ei kivusta, vaan jostakin tunteesta sen takana. Kipu oli kuollut ja syntynyt musiikiksi, joka vain yltyi ja yltyi ja yltyi ja kukatkin aukesivat aamuisin siitä samasta musiikista tai mitä se ikinä olikaan.

[--]

Jotakin iskeytyi lapaluiden väliin, mutta tuntemus oli mitätön tapahtuma kaukaisella planeetalla.
(K, 78-79%)

Pasin kohtaaminen Kuokkamummon ja vesistön kalastajan kanssa johtaa Pasin kuolemaan. Pasin viimeiset hetket, joita teoksessa kuvataan räjähdysmäisenä itsestä irtaantumisena ja ymmärryskyvyn rajojen ylittämisenä, ja niiden voidaan täten katsoa toimivan äärimmäisen subliimin kokemuksen kuvauksina. Äärimmäinen subliimi kokemus, kuten aiemmin Burken teorian valossa on esitetty, seuraa terrorin kuningasta – eli kuolemaa – edeltävän kivun kokemisesta. Teoksessa Pasin kipu kuitenkin ylittää rajan. Pasi on ylittänyt kivun ja on nyt kohtaamassa kuolemansa, jolloin todellinen minuus ja ympäröivä maailma pirstoutuvat joksikin mielettömäksi suuruudeksi. Kipu ja äärimmäinen kauhu ovat ylittyneet ja täten synnyttäneet äärimmäisen subliimin kokemuksen, jossa Pasi on ylittänyt ympäröivän fyysisen todellisuutensa ja minuutensa. Pasi ei huuda kivusta vaan jostakin selittämättömästä tunteesta sen takana. Selittämätöntä tunnetta kuvataan musiikiksi joka yltyy yltymistään. Selittämättömän tunteen yltyminen viittaa kokemuksen laajenemiseen ja sen suuruuteen, mikä edelleen alleviivaa kokemuksen luonnetta subliimina, subliimin viitatessa äärimmäiseen suuruuteen. Pasin kautta kuvatussa ylimaallisessa kokemuksessa on nähtävillä myös vaihtelu mieluisien ja epämieluisien tunteiden välillä, jonka aiemmin todettiin Vijayn teorian valossa olevan yksi keskeinen subliimia kokemusta kuvastava piirre. Pasin kokeman äärimmäisen fyysisen kivun kuvataan muuttuvan joksikin kauniiksi ja yleväksi. Näin ollen Pasin kautta kuvattava selittämätön tunne on tulkittavissa äärimmäiseksi subliimiksi.

Pasin viimeisten kauhun täyteisten hetkien kuvauksista on luettavissa myös representaation haasteellisuus, joka alleviivaa Pasin kokemusta subliimina, yli-inhimillisenä transsendenttina kokemuksena, jonka edessä representaatio hajoaa. Edellä esitetty lainaus on täynnä abstrakteja kielikuvia kivun muuttumisesta sähköksi ja syntymisestä musiikiksi sekä kokonaisista maailmoista kuplien syntymässä ja hajoamisessa. Nämä abstraktit esitykset jostain selkeästi representaatiota pakenevasta kokemuksesta toimivat rationaalisuuden ja kielellisten mahdollisuuksien tuolle puolen sijoittuvan suuruuden kuvauksina, joissa representaatio ei kykene täysin vastaamaan esittämäänsä kokemusta. Näin Pasin kokemuksen kuvaukseen käytetty kieli ja sen abstraktius itsessään representoi omaa kyvyttömyyttään täysin representoida kuvaamaansa sekä kielen ja teoksen maailman todellisuuden välisen suhteen rauhattomuutta. Samoin kuin Pasin käsityskyky ja mieli ajautuvat teoksen kuvauksessa äärirajoilleen, myös kirjallinen representaatio ajautuu äärirajoilleen. Subliimin kuvaaminen

sellaisena kuin se on ei ole mahdollista, sillä subliimi kokemus pakenee kaikessa suuruudessaan ja ylimaallisuudessaan niin kielellistä representaatiota kuin inhimillistä ymmärrystäkin.

5 Johtopäätökset

Olen tutkielmassani käsitellyt Marko Hautalan *Kuokkamummo*-romaanin goottilaisen kauhukirjallisuuden, liminaalisuuden ja subliimin käsitteiden kautta. Olen pyrkinyt osoittamaan kuinka teos ilmentää goottilaisen kauhukirjallisuuden trooppeja kauhun paikantuneisuudesta, yliluonnollisista kohtaamisista, synkstä villistä luonnosta ja eristyneisyyden kuvauksista. Olen myös korostanut teoksen erityislaatuista asemaa osana goottilaisen kauhukirjallisuuden genreä, sen rikkoessa *Kuokkamummon* hahmollaan goottilaisen kauhun odotushorisonttia ja genrelle tyypillistä hirviökuvausta. Goottilaisen kauhufiktion määrittelemisen ja kohdeteoksen paikallistaminen osaksi tätä genreä on ollut tutkielmani kannalta merkityksellistä siksi, että tutkielmassani keskityn nimenomaan goottilaisen subliimin ilmenemiseen kohdeteoksessa. On myös mielekästä huomata, että goottilaisen kauhun rakentuessa rationaalisen luonnollisuuden tuolle puolen elävine kuolleineen ja erityislaatuisine hirviöineen on varsin hedelmällinen alusta subliimin tapaisten kokemusten havainnollistamiseen sikäli, että subliimin kokemus itsessään paikantuu tuolle samalle rationaalisen luonnollisuuden ulottumattomissa olevalle alueelle. Kuten olen aiemmin tutkielmassani huomauttanut, on subliimin kokemuksen kuvauksia kuitenkin löydettävissä myös kauhukirjallisuuden ulkopuolelta. Kauhun paikantuneisuutta käsitellessäni olen osoittanut skandinaavisen gotiikan tutkimuksen avulla sen, kuinka *Kuokkamummo*-teoksen villi luonto voidaan nähdä skandinaavisen gotiikan viitekehityksessä muinaisuskosten ontologisesti ja epistemologisesti ambivalenttina alttarina; kauhua rakennetaan perinteisten goottilaisen kauhukirjallisuuden trooppien lisäksi Suvikylää ympäröivän villin luonnon ja siihen kytkeytyvän pakanallisen menneisyyden kautta. Tämä teoksessa vahvasti läsnä oleva menneisyyden kaiku ja sitä vartioiva *Kuokkamummo* sitovat kyläläisiä osaksi Suvikylää, sekä rakentavat kyläläisten keskuuteen pelon ilmapiiriä ja kauhulle rakentuvaa yhteisöllisyyttä. Näin kauhu linkittyy teoksessa vahvasti menneisyyden ja nykyisyyden väliseen vastakkainasetteluun ja näiden väliseen liminaalitilaan.

Samoin kuin Aquirren goottilaisen tilan teorian valossa goottilainen tila jakautuu inhimillisen rationaalisuuden alueeseen ja mystiseen, luonnottomaan kauhun alueeseen, myös *Kuokkamummo*-teoksen tilan on tässä tutkielmassa osoitettu jakautuvan kahteen osaan; Suvikylän arkiseen luonnollisuuden alueeseen, sekä Bondorffin kartanon ja sitä ympäröivän villin luonnon kauhun alueeseen. Näitä alueita toisistaan erottava Niemenkärki näyttäytyy täten teoksen merkittävimpana liminaalitulana. Liminaalitulojen lisäksi liminaalisuutta on teoksessa nähtävillä myös *Kuokkamummon* hahmossa, jonka liminaalisuutta olen tutkielmassani havainnollistanut kahdella eri tavalla: sen lisäksi että *Kuokkamummo* kykenee kulkemaan

teoksen maailmassa vallitsevan rajan molemmin puolin, kantaen näin liminaalisuutta itsessään, on *Kuokkamummo* myös sekoitus rivoa ja mystistä, ylevän ja alhaisen sekä vihjaavan terrorin ja lamaanuttavan kauhun rajoilla leikittelevä monitasoisesti liminaalinen hahmo. Liminaalitulojen ja –hahmojen lisäksi olen tutkielmassani tarkastellut kauhukokemusta liminaalisuuden käsitteen kautta ja pyrkinyt osoittamaan, kuinka *Kuokkamummo*-teoksessa kuvattuja kauhukokemuksia rakennetaan luonnollisen arkitodellisuuden ja luonnottoman kauhun riitaisen yhteentörmäyksen kuvauksilla ja binäärioppositoiden absurdilla sekoittumisella. Olen pyrkinyt kuvaamaan tätä rajojen rikkoutumisesta seuraavaa kokemusta pelkokokemuksen liminaalisuutena, jolla olen viitannut luonnollisesta arkitodellisuudesta syntyvän turvallisuuden tunteen ja luonnottomasta kauhun kohtaamisesta syntyvän pelon tunteen kaoottiseen yhteentörmäykseen, jonka seurauksena nämä vastakkaiset tunteet tunnetaan yhtäaikaaisesti ja toisaalta ei ollenkaan. Näin olen pyrkinyt osoittamaan, kuinka *Kuokkamummo*-teos ei ainoastaan kuvaa goottilaisia liminaalituloja ja liminaalihahmoja, vaan myös näiden tilojen sisäisiä kokemuksellisia rajapintoja ja pelkokokemuksen liminaalisuutta.

Goottilaisen subliimin määritelmän ja Edmund Burken ajatuksien pohjalta olen tutkielmassani pyrkinyt osoittamaan kuinka subliimin käsite ja subliimien kokemusten kuvaukset lamaanuttavan kauhun kohtaamisessa on luettavissa kohdeteoksestani. Olen subliimin käsitettä tutkiessani kiinnittänyt huomiota erityisesti sen syvästi irrationaaliseen luonteeseen ja sen tapaan kriisiyttää inhimillinen ymmärryskyky ja paeta representaatiota. Olen osoittanut kuinka *Kuokkamummo*-teoksen tapa esittää *Kuokkamummo* ambivalenttina ja avoimena hirviönä peilaa subliimia kokemusta; samoin kuin ihmismieli ei lähtökohtaisesti kykene ymmärtämään subliimia kokemusta tai representoimaan sitä sellaisenaan, myös *Kuokkamummon* hahmo esitetään tällaisena inhimillisen ymmärryskyvyn ulottumattomiin sijoittuvana mystisenä ja myyttisenä olentona, jonka kyseenalaistaminen tai järkeistäminen on mahdotonta. Näin siis *Kuokkamummon* hahmo voidaan tulkintani perusteella lukea subliimina hahmona, sen edustaessa rationaalisuuden rajoja rikkovaa kauhua ja olemassaoloa. *Kuokkamummon* hahmon subliimien vivahteiden lisäksi olen tutkielmassani tulkinnut teoksessa esiintyvää kuoleman kohtaamisen kuvausta subliimin käsitteen valossa. Edelleen Edmund Burken subliimikäsitystä hyödyntäen olen osoittanut, että kipuun ja kuolemaan vahvasti kytkeytyvä äärimmäinen subliimi on luettavissa kohtauksesta sen tavoissa kuvata äärimmäistä kipua ja minuuden hajoamista. Sen lisäksi olen osoittanut, kuinka kuolemansa kohtaavan Pasin kokemuksen kuvauksessa käytetty abstrakti kieli kuvastaa niin henkilöihahmon minuuden ja tätä ympäröivän maailman hajoamista sekä ymmärryskyvyn

kriisiytymistä transsendentin kokemuksen edessä, kuin kielen kyvyttömyyttä täysin representoida kuvaamaansa.

Olen tutkielmassani pyrkinyt osoittamaan, kuinka *Kuokkamummo*-teos onnistuu yliluonnollisen goottilaisen kauhukirjallisuuden elementtejä hyödyntäen havainnollistamaan niin liminaalisuuden kuin subliiminkin käsitteitä. Olen myös pyrkinyt tutkielmassani havainnollistamaan sitä kuinka kivun ja kuoleman kuvaukset sekä kauhukokemuksen yhteydessä käytetyn abstraktin kielen kautta syntyvä representaation hajoamisen kuvaus peilaavat subliimin, yli-inhimillisen transsendentin kokemuksen irrationaalista luonnetta ja ihmismielen kyvyttömyyttä käsittää sitä. Liminaalisuuden, subliimin ja mahdollisten muiden olemisen, kokemisen ja ymmärryksen rajoja käsittelevien käsitteiden soveltaminen kohdoteokseen on täten tutkielmassani pyritty osoittamaan varsin hedelmälliseksi.

Kuten olen tutkielmassani jo aiemmin maininnut, eivät äärimmäisen fyysisen kivun kuvaukset ja näiden myötä löydettävät subliimin kokemuksen kuvaukset rajoitu yksinomaan kauhukirjallisuuden piiriin. Koska omassa tutkielmassani subliimia kokemusta on tutkittu yksinomaan goottilaisen kauhukirjallisuuden kehyksessä, on esimerkiksi trauma- ja dystopiakirjallisuudessa esiintyvät subliimin kokemuksen kuvaukset jääneet tässä tutkielmassa huomiotta. Tästä huolimatta on selvää, että subliimin kokemuksen kuvausten tutkiminen on mahdollista useilla eri kirjallisuuden alueilla. Täten mahdollista jatkotutkimusta aiheesta voisi toteuttaa esimerkiksi tutkimalla tarkemmin sitä, kuinka kivun kuvausten subliimi luonne ilmenee muiden kirjallisuuden lajien tavoissa kuvata äärimmäistä fyysistä kipua. Fyysisen kivun kuvausten subliimia luonnetta voitaisiin tutkia myös esimerkiksi vertailemalla kipukuvauksia yliluonnollisessa kauhukirjallisuudessa ja ei-kauhukirjallisuudessa. Tämän vertailun kautta voitaisiin tarkastella sitä, voidaanko yliluonnollista goottilaista kauhukirjallisuutta pitää jollain tapaa erityislaatuisena subliimin käsitteen representoimisessa. Vertailevaa tutkimusta voisi toteuttaa myös kauhukirjallisuuden sisässä tutkimalla esimerkiksi sitä, miten subliimin kuvaukset eroavat goottilaisissa yliluonnollisissa ja ei-yliluonnollisissa kauhuteoksissa.

Lähteet

Kaunokirjallisuus

Hautala, Marko 2014. *Kuokkamummo* [= K]. Tammi.

Tutkimuskirjallisuus:

Aquirre, Manuel 2008-11. Geometries of Terror: Numinous Spaces in Gothic, Horror and Science Fiction. *Gothic Studies*, 2008-11, Vol.10 (2), 1-17. Manchester: Manchester University Press.

Beville, Maria 2009. *Gothic-Postmodernism : Voicing the Terrors of Postmodernity*. New York: BRILL.

Bloom, Clive 2010. *Gothic Histories: The Taste of Terror, 1764 to the Present*. London: Bloomsbury Publishing Plc.

Burke, Edmund 2017/1757. *A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press. 2017.

Carroll, Noël 1990. *The Philosophy of Horror : Or, Paradoxes of the Heart*, Taylor & Francis Group. New York: Routledge.

Leffler, Yvonne 2013. The Devious Landscape in Contemporary Scandinavian Horror. Savolainen, Matti. *Gothic Topographies : Language, Nation Building And 'Race'*, edited by P. M. Mehtonen, 2013. 155-166. Taylor & Francis Group. New York: Routledge.

Rata, Irina 2014. *An Overview of Gothic Fiction*. Translation Studies: Retrospective and Prospective Views. 104-114. Year VII Vol. 17

Smith, Andrew 2013. *Gothic Literature*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Turner, Victor 1969. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Ithica, New York: Cornell University Press.

van Elferen, Isabella 2009. Dances with Spectres: Theorising the Cybergothic. *Gothic Studies*; Manchester Vol. 11, Iss 1, May 2009: 99-112. Manchester: Manchester University Press.

Vijay, Mishra 1994. *The gothic sublime*. Albany: State University of New York Press.

Vrankova, Kamila 2019. *Metamorphoses of the Sublime: From Ballads and Gothic Novels to Contemporary Anglo-American Children's Literature*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU.

Wry, Joan 2010. *The Art of the Threshold: A Poetics of Liminality in Emerson, Thoreau, and Whitman*. Department of English. Montreal: McGill University.

Ylönen, C. Susanna & Keisalo, Marianne 2020. *Sublime and grotesque: exploring the liminal positioning of clowns between oppositional aesthetic categories*, *Comedy Studies*, 11:1, 12-24. Taylor & Francis Group. England: Routledge.